ఇరువదియేడవ ప్రసంగము

అనంతరము స్వామి శ్రీనిత్యానందులవారివద్ద సాయంకాలము నాలుగుగంటలకు అందరును కూర్చొనిరి. ఆసమయమున పెద్ద విద్యార్థి ప్రశ్నించెను. పరమాత్మని స్వరూపము ఎట్టిది? సగుణమా! నిర్గుణమా?

దేవుని స్వరూపము.

స్వా. ప్రి. :— పరమాత్ముడు ఒకడే. కాని ఉపాధిభేదమున శ్రుతులు సగుణ, నిర్గుణ బ్రహ్మములను రెండుభేదములను తెలిపి నవి. మాయావిశిష్టుడగు దేవుడు సగుణబ్రహ్మము. మాయారహితుడు నిర్గుణబ్రహ్మము.

సగుణ బ్రహ్మము.

సగుణబ్రహ్మము అనగా గుణములతోకూడిన బ్రహ్మము. గుణశబ్దముచే సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వకాముడు, సత్యసంకల్పుడు— ఇత్యాదివిశేషణ విశిష్టుడయి, క్లేశ, కర్మ, విపాక, ఆశయాది దోషములచే రహితుడగు ఈశ్వరుని సగుణబ్రహ్మమని చెప్పుదురు. ఆతనినే శ్రుతి "మాయి" అను శబ్దముచే ఉల్లేఖించినది. ఆతని విశేషమగు ఉపాధి మాయ. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తునందు చూడుడు.

మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమ్ ।
తస్యావయవభూతైస్తు వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్ ॥

"జిజ్ఞాసువులు జగత్తుకు మూలకారణమగు ప్రకృతి మాయ అని తెలిసికొనెదరు. మాయాధిపతి మహేశ్వరుడని తెలసికొనెదరు. మహేశ్వరుడు అనగా గొప్పప్రభువు. ఈమాయచే కల్పించబడిన ఈ ఈశ్వరావయవములచే జగమంతయు నిండియున్నది అని తెలిసికొనవలెను."

అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా పశ్యత్యచక్షుః స శృణోత్యకర్ణః।
స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా తమాహురగ్ర్యం పురుషం మహాన్తమ్॥

"ఆపరమేశ్వరునకు చేతులును కాళ్ళును లేవు. అయినను చాలదూరము సంచరించును. సమస్తమును గ్రహించును. ఆతనికి నేత్రములు లేవు. అయినను సమస్తమును చూచును. ఆతనికి చెవులు లేవు అయినను అన్నియును వినును. ఆతనికి మనస్సు లేకపోయినను తెలిసికొనదగిన వస్తువులను అన్నిటిని తెలిసికొనును. ఆతనిని తెలిసికొనినవాడు ఎవడును లేడు. అతడు మహాపురుషుడు, ప్రప్రథముడు అని బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుదురు."

ఏకైకం జాలం బహుధా వికుర్వన్నస్మిన్ క్షేత్రే సంహరత్యేష దేవః।
భూయః సృష్ట్వా పతయస్తథేశః సర్వాధిపత్యం కురుతే మహాత్మా॥

"ఈపరమాత్ముడు దేవమనుష్యాది అనేకజీవసముదాయములను అనేకవిధములుగా సృజించును. వానిని అన్నిటిని అంతమునందు వానికారణమగు మాయయందు లయమును పొందించును. అంతేకాదు. మరల లోకములను, లోకపాలకులను అటులనే సృష్టించి తాను సర్వనియామకుడుగనుండి ఆమహాత్ముడు వారిపై ఆధిపత్యమును నిర్వహించును."

యచ్చ స్వభావం పచతి విశ్వయోనిః పాచ్యాంశ్చ సర్వాన్పరిణామయేద్యః।
సర్వమేతద్విశ్వమధితిష్ఠత్యేకో గుణాంశ్చ సర్వాన్వినియోజయేద్యః॥

"జగత్కారణుడగు పరమాత్మయే ప్రతిపదార్థస్వభావమును స్థిరముగా నిశ్చయించును. పరిణామము పొందదగినవానిని పరిణామము పొందించును. తాను సమస్త విశ్వమునకును నియామకుడుగానుండి దానిని తన అదుపులో నుంచుకొనును. మాయయొక్క సత్త్వ, రజ, స్తమోగుణములను మూడింటిని నకార్యములయందు కలుపును."

న తస్య కార్యం కరణంచ విద్యతే న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే, పరాఽస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ.

"ఈపరమాత్మునకు శరీరము లేదు. ఇంద్రియములు లేవు, ఇతనికంటె గొప్పవాడుకాని, ఇతనితో సమానమైనవాడుకాని మరి యొకడు లేడు. ఈపరమాత్ముని దివ్యశక్తి శాస్త్రములయందు అనేక రకములుగా వర్ణించబడినది. ఈశక్తి అనాదినుండియు స్వతస్సిద్ధమగు జ్ఞానక్రియచేతను సర్వవిషయములజ్ఞానములందును ప్రవర్తించు చున్నది; బలక్రియచేతను తన సాన్నిధ్యమున ఉన్న అన్నిటిని శాసించుచున్నది."

నిర్గుణబ్రహ్మము.

పెద్దవిద్యార్థి:— సగుణబ్రహ్మస్వరూపమును ఇంతవరకును తాము తెలిపిరి. ఇక నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపమును తెలుపండి.

స్వా. ప్ర. :— శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది.

"సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ." అని.

పరమాత్మ సాక్షి. చిత్స్వరూపము. ఆకారాదిరహితము, నిర్గుణము. అనగా సత్త్వరజస్తమములను మూడు గుణములును లేనివాడు.

నిర్గుణబ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపము.

"సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ."

బ్రహ్మము సత్స్వరూపము, జ్ఞానస్వరూపము, ఆనందస్వరూపము. ఈబ్రహ్మమునే బ్రహ్మవేత్తలు తెలిసికొనెదరు. ఇచ్చట "సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ" అనునది స్వరూపలక్షణము. ఈలక్షణమునందలి బ్రహ్మపదము లక్ష్యపరముగా ప్రయోగించబడినది. సత్యము, జ్ఞానము, అనంతము అనునవి ఇతరవ్యావృత్తిపూర్వకములగు బ్రహ్మముయొక్క విశేషణములు. విశేష్యవిశేషణభావముతో

ఈశ్రుతియందు సామానాధికరణ్యమును బోధించుసత్యము, జ్ఞానము, అనంతము అను మూడు శబ్దములు ఉన్నవి. సత్యపదముచే బ్రహ్మభిన్నములగు అనర్థ అనిత్య పదార్థములు వ్యావర్తితములు. జ్ఞానపదముచే జడములును, అప్రకాశములును అగు పదార్థములు వ్యావర్తితములు. అనంతపదముచే దేశ, కాల, వస్తు పరిచ్ఛేదరహితమగు బ్రహ్మము బోధ్యము.

పదార్థలక్షణమునందలి ప్రతిపదమును ఏదియో ఒక పదార్థమును వ్యావృత్తి చేయుటద్వారా లక్ష్యమును చూపించును. "నీలకమలము" మొదలగుచోట్ల విశేషణముద్వారా నీలకమలమును ఎరుకపరచవలసినచో "రక్తకమలమునకు" వ్యావృత్తి కలుగవలెను. ఆవ్యావృత్తి నీలపదముతోనే జరుగగలదు. ఇట్లే అనేకవిశేషణముల ద్వారా అనేకవిశేష్యములను దూరముచేసి లక్ష్యమును చూపవలెను. కాని "నిర్గుణబ్రహ్మము ఒకటే" అనుచోట అనేకవిశేషణములను ఉపయోగించవలసిన అవసరము లేదు. సూర్యుడు ఒకడే అయినప్పుడు ఆసూర్యునకు ఒకడే అను విశేషణము ఉపయోగించుట నిరర్థకము.

కావున పైమూడుపదములలోను ఏదియో ఒక ముఖ్యమైన అభీష్టపదమును ఉపయోగించి బ్రహ్మస్వరూపమును బోధించుట యుక్తము.

"సత్" మొదలగు పదముల సార్థక్యము.

పెద్ద వి:—అద్వితీయమగు బ్రహ్మము ఒకడైనప్పుడు ఇక మూడుపదములు వాడవలసిన అగత్యమేమి?

స్వా. ప్ర. :—అద్వితీయమగు బ్రహ్మము ఒక్కడే. ఆకారణముచే అతనిని నానాపదార్థేతరవ్యావృత్తిరూపమున తెలిసికొనవలసిన అవసరము లేదు. కాని ఒకసంగతి. ఆకాశమునందు సూర్యుడు

కలదు. అదేవిధమగు సూర్యప్రతిబింబము అనేకజలాశయములందు కానవచ్చును. ఆపరిస్థితియందు కల్పనాప్రసూతులగు సూర్యులను వ్యావృత్తిని పొందించుటకై ఆకాశమునందలి సూర్యుడు సత్యము అని విశేషణము ప్రయోగింపవలెను. "సత్యము" అనువిశేషణము ఆకాశమునందలి సూర్యునియందు ఎట్లు సార్థకమో అటులనే బ్రహ్మేతరమగు కల్పిత అవ్యాకృత భూతాకాశాదుల వ్యావృత్తికొరకును, బ్రహ్మపదబోధ్యమగు నిర్గుణబ్రహ్మము భూతాదిభిన్నమని తెలియజేయుటకును యుక్తము. ఏలనన అవ్యాకృతములగు ఆకాశాదిభూతములు అనిత్యములు, కల్పితములు. బ్రహ్మము సత్యము. తద్భిన్నము కల్పనాప్రసూతము కాదు.

కాలత్రయబాధారహితము సత్యము. క్వాచిత్కమగు పదార్థప్రతీతి కలది అసత్యము. ఎట్లనిన–

"మృత్తికనుండి ఘటము ఉద్భవించును అని చెప్పబడినది. మృత్తికనుండి సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఒకేరకమగు ఘటాకృతులు ఉద్భవించవు. ఒకప్పుడు ఘటములు ఉద్భవించినను మరియొకప్పుడు ప్రమిదలు మొదలగునవి ఉద్భవించును. వికారములగు ఈపదార్థములన్నియు అసత్యము. శ్రుతికూడ చెప్పుచున్నది.

"వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్॥"

పేరు పెట్టబడుటతో "నామధేయము" అను వికారమును పొందును. కాని యథార్థమునకు "మృత్తిక" అనునదియే సత్యము. అనగా మృత్తికచే జనించిన కుండలు, ప్రమిదెలు అన్నియును మృత్తికయే. కుండ, ప్రమిద మొదలగునవి పేర్లుమాత్రమే.

ఇట్లు సత్యపదముద్వారా బ్రహ్మవికారములగు ఇతరపదార్థములు వ్యావర్తితములు. "చిత్" అనగా జ్ఞానము. ఈపదముచేజడ

పదార్థములు వ్యావర్తితములు. లౌకికజీవుల జ్ఞానము అనిత్యము. కావున బ్రహ్మము అనిత్యజ్ఞానరూపము అను భావనివృత్తికొరకు "అనంత" పదము ప్రయోగించబడినది. అనంతము అనగా దేశ, కాల, వస్తు పరిచ్ఛేదరహితము.

ఇట్లు సత్యాదిపదములచే బోధించబడు అఖండ, ఏకరస బ్రహ్మము నిర్గుణబ్రహ్మము. "జ్ఞానం బ్రహ్మ" అని చెప్పినను బ్రహ్మలక్షణము బోధ్యమే. ఈనిర్గుణబ్రహ్మముతోనే విశ్వము అంతయు నిండియున్నది.

ఇది అంతయు దేవునిచే నిండియున్నది.

శ్రుతి చెప్పుచున్నది-

"ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్"

పరోక్ష-అపరోక్షరూపముగ చూడనగు ఇదంతయును దేవునిచే నిండియున్నది. ఆనిర్గుణబ్రహ్మమే "వాయ్వాది" రూపమున వ్యవహృతుడగుచున్నాడు, ప్రత్యక్షమగుచున్నాడు. కాని యథార్థమునకు తాత్త్వికదృష్టిని పరిశీలించినచో బ్రహ్మము అపరిచలితము, ఏలనన, అది వ్యాపకము; అక్రియము.

సృష్టికిపూర్వము "సత్" స్వరూపమగు నిర్గుణబ్రహ్మము.

తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తద్వన్తికే

తదన్తరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః ॥ (ఈశా)

లేదనుకొనువారికి ఆబ్రహ్మము దూరముగానుండును. ఏలనన విద్వాంసులుకానివారికి బ్రహ్మము అజ్ఞాతము, అప్రాప్యము. ఆబ్రహ్మమే సర్వవ్యాపకము; విద్వాంసులదృష్టికి చాలదగ్గరగ నుండును. ఆబ్రహ్మమే సృష్టికి పూర్వము "సత్" రూపమున ఉండెను. అది ఒకటే అద్వితీయరూపమున ఉండెను.

నిర్గుణబ్రహ్మము పరబ్రహ్మము.

"సదేవ సౌమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయమ్" (ఛాందో)

ఓ సౌమ్యుడా! సృష్టిఉత్పత్తికి పూర్వము ఈదృశ్యజాతమగు జగత్తునకు అధిష్ఠానమగు "సత్" రూపము ఒకటే అద్వితీయరూపమున ఉండెను ముండకోపనిషత్తు ఈ నిర్గుణబ్రహ్మమే పరబ్రహ్మము అని చెప్పినది. అది శరీరరహితమని చెప్పబడినది.

"అథ పరా యయా తదక్షరమధిగమ్యతే యత్తదదృశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణమచక్షుః శ్రోత్రం తదపాణిపాదమ్ । నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాః ।

నిర్గుణరూపముగా ప్రతిపాద్యమగు పరబ్రహ్మమే పరావిద్య అని చెప్పబడును. ఆ పరావిద్యచే అక్షరపరబ్రహ్మము తెలియనగును. ఆ నిర్గుణబ్రహ్మము అదృశ్యము. దృష్టికి విషయము కాదు. అగ్రాహ్యము. హస్తాదులకు విషయము కాదు. అగోత్రము- వామనాదివిశిష్టగోత్రరహితము. అశరీరి. వర్ణ, చక్షుః శ్రోత్రాదిరహితము; హస్తపాదాదిరహితము. నిత్యము కాలత్రయాబాధితము. అనగా కాలకృతపరిచ్ఛేదరహితము. విభువు అనగా దేశకృత పరిచ్ఛేదరహితము. సర్వగతము. సర్వపదార్థములయందును అదృశ్యము. అవ్యయము. అనగా వికారరహితము. ఆబ్రహ్మము సర్వభూతయోని అనగా అది సర్వభూతములకును అధిష్ఠానకారణము. దానిని సమాహితచిత్తులు బాగుగా చూచుదురు. ఆబ్రహ్మమే నిష్కలాది రూపమునగూడ ప్రతిపాదింపబడినది

నిష్కలం నిష్క్రియం శాన్తం నిరవద్యం నిరఞ్జనమ్॥

కళలు అనగా అవయవములు. అవి బ్రహ్మమునకు లేవు. అంతేకాదు. మనస్సు, కర్మ మొదలగు 16 కళలును లేవు. నిష్క్రియం అనగా క్రియారహితము. శాంతము అనగా షడూర్మి రహితము. జరా, మృత్యు, శోక, మోహా, క్షుధా,

తృషాది షడూర్మిరహితము. నిరవద్యము అనగా శుద్ధనిరంజనము. కర్మరహితము, ఫలరహితము అనగా మాయారహితమగు పరబ్రహ్మము నానారూపములు కలదికాదు. నానారూపమున చూచినవాడు జన్మ మృత్యువుల చక్రములో తిరుగును.

మనోవాగ్విషయము కాని నిర్గుణబ్రహ్మము.

యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ।
ఆనన్దం బ్రహ్మణో విద్వాన్న బిభేతి కదాచనేతి॥

మనస్సునకును, వాక్కునకును విషయముకాని బ్రహ్మము, అనగా ఎచ్చటనుండిన మనస్సుతోకూడిన వాక్కు నివృత్తినిచెందునో ఆబ్రహ్మము 'తత్త్వమస్యాది' మహావాక్యములకు లక్ష్యము. దీనినే శ్రుతులు సాక్షి, చేతనము, కేవలము, నిర్గుణము అగు బ్రహ్మము అని చెప్పినవి.

నిర్గుణబ్రహ్మము ఉపాసనచే లభించును

పెద్దవిద్యార్థి:— నిర్గుణబ్రహ్మము మనస్సునకును, వాక్కునకును విషయము కాదని తమరు చెప్పిరి. ఇక అది ఎట్లు తెలిసికొనబడును?

స్వా. ప్ర. :—శ్రుతులు నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనమునుకూడ వివరించినవి. ఈవిషయము పిప్పలాదుడు సత్యకామునకు తెలిపెను.

"ఏతద్వై సత్యకామ పరం చాపరం బ్రహ్మ యదోఙ్కారస్తస్మాద్విద్వానేతేనైవాయతనేనైకతరమన్వేతి."

"ఓసత్యకాముడా! ఈ బ్రహ్మము పర, అపర భేదముచే రెండు రకములుగా తెలియనగును. అది ప్రణవముయొక్క వాచ్యము. కావున విద్వాంసులు ఈసాధనముచేతనే ఆరెండు బ్రహ్మములలోను దేనినైన ఉపాసించవలెనని తలచెదరు." ఇట్లు ఉపాసన రెండు రకములు. భేదోపాసన, అభేదోపాసన.

నిర్గుణ బ్రహ్మముయొక్క అభేదోపాసనము లేక అహంగ్రహ ధ్యానము.

నిర్గుణబ్రహ్మముయొక్క అభేదోపాసనము (అహంగ్రహ ధ్యానము) కూడ జ్ఞానమునకు సాధనము. కతిపయకారణములచే బ్రహ్మముయొక్క అపరోక్షజ్ఞానమును పొందని జనుడు అహంగ్రహ ధ్యానముద్వారా బ్రహ్మముయొక్క అపరోక్షజ్ఞానమును పొందవలెను.

"అహంబ్రహ్మాస్మి"- "నేను బ్రహ్మము"అను వృత్త్యాత్మకమగు ధ్యానము అహంగ్రహధ్యానము. సగుణబ్రహ్మమునందుకూడ "అహంగ్రహధ్యానము" శాస్త్రములయందు పేర్కొనబడినది. "అహం విష్ణుః" మొదలగువాక్యములచే అనేకప్రదేశములయందు ఈవిషయము ఉదహరించబడినది.

బ్రహ్మము "ఓం"కారాభిన్నముగా నెరిగి ప్రణవరూపమగు బ్రహ్మము నేను అని ప్రతిక్షణము నిరంతరము బ్రహ్మచింతనము చేయుట నిర్గుణబ్రహ్మముయొక్క అహంగ్రహ ధ్యానము. ప్రణవోపాసన అనేక ఉపనిషత్తులయందు ఉన్నది. కాని మాండూక్యోపనిషత్తునందును, దానిభాష్యమునందును విశేషముగ వివరించబడినది.

నిర్గుణబ్రహ్మము ప్రణవాభిన్నమని చింతనచేయువానికి జ్ఞానముద్వారా మోక్షము కలుగును. సగుణబ్రహ్మమును ప్రణవముద్వారా ధ్యానించువానికి బ్రహ్మలోకము లభించును.

ప్రణవముద్వారా అభేదోపాసనము.

ఈజగమునందలి కారణ కార్యరూపములగు నామరూపాత్మక పదార్థములు అన్నియును "ఓం"కారస్వరూపము. పదార్థములు నామ రూపములను రెండుభాగములుగా నున్నను రూపము నామముకంటె

వేరు కాదు. నామాత్మకమే. ఏలనన నామముచేతనే పదార్థాకారము గ్రహించబడుచున్నది. నామములేనిదే పదార్థవ్యవహారము జరుగదనునది సర్వసాధారణవిషయము. కావున నామరూపముల రెండింటియందును నామమే సారముకలది. సాంసారికపదార్థముల ఆకారవినాశానంతరముకూడ నామము శేషించును. అంతమునందు నామముచే వ్యవహారములన్నియు జరుగును.

ప్రణవాభేదముగా చేయబడు నిర్గుణబ్రహ్మచింతనము.

ఇట్లు విచారించిన పదార్థములన్నియును సత్యమగు నామముకంటె భిన్నమైనవి కావనియును, పదార్థములన్నిటియొక్క నామధేయములును "ఓం" కారరూపమగు అక్షరముకంటె భిన్నమైనవి కావనియును తేలును. ఏలనన అతిప్రాచీననామము పరమేశ్వరునిదే. అది "ఓం" కారరూపము. జగమునందలి ఇతరనామధేయము లన్నియును "ఓం" కారమునుండియే ఉద్భవించినవి. "ఓం" కారము బ్రహ్మముయొక్క వాచకము. బ్రహ్మము "ఓంకార" వాచ్యము. "తస్య వాచకః ప్రణవః" అని పతంజలిభగవత్పాదులుకూడ నుడివిరి. "ఓం" కారము సర్వపదార్థాభిన్నము. కావున "ఓం" కారము, బ్రహ్మము వేరు కావు. ఏలనన సర్వపదార్థరూపము "ఓం" కారము. అటులనే సర్వపదార్థరూపముబ్రహ్మము. అందుచేతనే బ్రహ్మమునకును, "ఓం" కారమునకును భేదములేదు. ఆ కారణముచే "ఓం" కారము వాచకము, బ్రహ్మము వాచ్యము. వాచ్యవాచకముల అభేదము స్వభావసిద్ధమే. ఆలాగుకాదనిన "ఓం" కారము బ్రహ్మముయొక్క నామభేదమయి బ్రహ్మమునందు అధ్యస్తమని చెప్పవచ్చును. అధ్యస్తపదార్థము అధిష్ఠానభిన్నము కాదు. ఇటుల విచారించినను "ఓం" కారమునకును, బ్రహ్మమునకును భేదము లేదు. కావున ప్రణవాభేదరూపమగు నిర్గుణబ్రహ్మమును చింతనచేయవలెను. ఈరీతిగా నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనద్వారా ఈ అభేదచింతనము జ్ఞానమునకు ఉపయోగించును.

పంచాయతనోపాసన ప్రతీకోపాసన.

పెద్ద. వి :— ఈనాడు సాకార, నిరాకారములను రెండురకములఉపాసనాపద్ధతులు కానవచ్చుచున్నవి. సాకారము అనగా సగుణము; నిరాకారము అనగా నిర్గుణము. ఇక శాలిగ్రామాదులద్వారా చేయు పంచాయతనోపాసన సగుణోపాసన అనబడునా?

స్వా. ప్ర. :—ఈఅభిప్రాయము శాస్త్రపరిజ్ఞానము లేనిమూలమున కలిగినది. సగుణోపాసనయును నిర్గుణోపాసనయును నిరాకారునినే ఉపాసించుచున్నవి. మాయావిశిష్టుడగు దేవుడు సగుణుడు అనబడును. మాయారహితుడగు శుద్ధబ్రహ్మము నిర్గుణబ్రహ్మము అని చెప్పబడును. శాలిగ్రామాది దేవపంచాయతనము సగుణమును కాదు, నిర్గుణమును కాదు. అది ప్రతీకము. ఆ ఉపాసన ప్రతీకోపాసన.

యన్మనసా న మనుతే యేనాహుర్మనో మతమ్ ।
తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే ॥

అని కేనోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది.

"దేనిని మనస్సుతో తెలిసికొనలేడో, దేనిద్వారా మనస్సు తెలియబడునో అదియే బ్రహ్మము అని తెలిసికొనుము. నీవు ఉపాసించు పరిచ్ఛిన్నములగు పదార్థములు బ్రహ్మము కాదు."

యచ్చక్షుషా న పశ్యతి యేన చక్షూంషి పశ్యతి ।
తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే ॥

దేనిని కంటితో ఎవడును చూడలేడో, ఎవనిచే కన్నులన్నిటిని చూచుచున్నాడో అదియే బ్రహ్మము అని నీవు తెలిసికొనుము. ఈపరిచ్ఛిన్నపదార్థములను ఉపాసించుట బ్రహ్మముకాదు."

ప్రతీకోపాసన వేదోక్తము, పురాణోక్తము అని రెండువిధములు. వేదోక్తమగు ప్రతీకోపాసన నాలుగువిధములు. 1. సంపదుపా

సన. 2. ఆరోపోపాసన, 3. సంవర్గోపాసన, 4. అధ్యాసోపాసన. ఈనాడు ఆరోప, సంవర్గ, అధ్యాసోపాసనలు కానరావు. అల్పగుణవంతుడు అధికగుణశీలుని ఉపాసించుట సంపదుపాసన. ఇందుకూడ రెండు విభాగములు కలవు. 1, అధ్యాత్మఉపాసన, 2. అధిదేవోపాసన.

వేదోక్తమగు అధ్యాత్మ, అధిదేవోపాసనలు.

ఈవిషయమున ఛాందోగ్యము ఇట్లు చెప్పుచున్నది.

"మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత"

"మనస్సు బ్రహ్మము అని అనుకొని ఉపాసించుము."

ఇచట మనస్సు అల్పమైనది. దానియందు అధికత్వగుణమును చూచి- అనగా అది వ్యాపకబ్రహ్మము అని అనుకొని ఉపాసించుట అధ్యాత్మసంపదుపాసన.

"ఆకాశో బ్రహ్మ"

"ఆకాశము బ్రహ్మము"

ఇచట ఆకాశము బ్రహ్మముకంటె అల్పమైనది. దానిని వ్యాపక బ్రహ్మముగా తలచి ఉపాసించుట అధిదేవసంపదుపాసన.

జనులబుద్ధి స్థూలమయినకొలదియు సూక్ష్మవిషయములను ఆధారముగా తీసికొను సామర్థ్యము తగ్గినందున ఈనాడు వేదోక్తములగు అధ్యాత్మ, అధిదేవ సంపదుపాసనా పద్ధతులు పూర్తిగా నశించిపోయినవి.

పురాణోక్తమగు ప్రతీకోపాసన.

ఇక దానికిబదులు శాలిగ్రామాది పంచాయతనోపాసన వృద్ధిపొందినది. శాలిగ్రామము అల్పము. దానియందు అధికత్వబుద్ధితో అనగా వైకుంఠవాసియగు విష్ణువను బుద్ధితో ఉపాసించుటయును; నర్మదేశ్వరుడు అల్పము, అందు అధికత్వబుద్ధితో అనగా కైలాస

వాసియగు శంకరుడను భావముతో నుపాసించుటయును; సూర్యుడు, జగదంబ, గణేశుడు, రాముడు, కృష్ణుడు మొదలగు విగ్రహములను ఉపాసించుటయును పురాణోక్తమగు ప్రతీకోపాసన.

జనులబుద్ధి స్థూలమగుటకు కారణముఏమి ?

పెద్దవిద్యార్థి:— బుద్ధి వికసించుచున్నను ఆధునికవిజ్ఞానముచే ఆశ్చర్యకరములగు అనేకవిషయములు కనిపెట్టబడుచున్నను, పూర్వముకంటె ఇప్పటిజనుల బుద్ధి అంతకంతకు స్థూలమగుచున్నదని తమరు చెప్పుచున్నారు. ఇది ఎట్లు?

స్వా. ప్ర. :— మీవిజ్ఞానమునందుకూడ హిందూదేశమునందలి ప్రాచీన శాస్త్రజ్ఞులు చేసిన పరిశోధనలు అపూర్వములు. గ్రహాదులకు సంబంధించిన కఠిన గణితవిషయములు ఎప్పుడో వారు చెప్పినవి ఇప్పటికిని నిజమగుచునే ఉన్నవి. ఈవిధముగనే వారు అనేకములగు పరిశోధనలు చేసిరి. కాని నేడు మనము వానిని కోల్పోతిమి.

విజ్ఞానబుద్ధికిని అధ్యాత్మవిద్యాబుద్ధికిని భేదము కలదు.

విజ్ఞానము, అధ్యాత్మవిద్య- ఈ రెంటికిని వేరువేరుబుద్ధులు ఉపయోగించబడును. విజ్ఞానమునందు అత్యంతసూక్ష్మబుద్ధి కలవాడు ఆధ్యాత్మమునందుకూడ సూక్ష్మబుద్ధిని కలిగియుండునని చెప్పలేము. విజ్ఞానపరిశోధనకుసంబంధించిన బుద్ధి రాజసము. ఆధ్యాత్మ పరిశోధనలకు ఉపయోగించుబుద్ధి సాత్త్వికము. విజ్ఞానమునందు బుద్ధి సూక్ష్మమగుచున్న కొలదియును అధ్యాత్మవిద్యయందు స్థూలమగును. రజస్తమోగుణప్రధానమగు బుద్ధి స్థూలబుద్ధి. సత్త్వగుణప్రధానమగు బుద్ధి సూక్ష్మబుద్ధి అనబడును.

జనులబుద్ధి స్థూలత్వమును పొందుటకు కారణము.

స్వా. ప్ర. :—పూర్వకాలమునందు సంతానమునకు వివాహము చేసికొనుచుండిరి. వారి జీవితము ద్రవ్యము లేకపోయినను

గడిచెడిది. కాని రోజులు గడిచినకొలది ద్రవ్యముయొక్క అవసరము పెరిగిపోయినది. ఈవిధముగా ద్రవ్యాదిలోభముచేతను, దారాపుత్రాదులయందలి ప్రేమచేతను, బుద్ధి స్థూలమయిపోవుచున్నది. ఈవిషయమున యోగవాశిష్ఠమున వశిష్ఠులవాక్యములు వినుడు.

స్నేహేన ధనలోభేన లాభేన మణియోషితామ్ ।
ఆపాతరమణీయేన చేతో గచ్ఛతి పీనతామ్ ॥

"కుటుంబాదులయందును ఇతరములగు అనేక భోగ్యపదార్థములయందును ప్రేమకలిగియుండుటచేతను, ధనలోభముచేతను, కాంతాదిస్థూలపదార్థములు లభించుటచేతను చిత్తము స్థూలత్వమును పొందును."

ఆధివ్యాధివిలాసేన సమాశ్వాసేన సంసృతౌ ।
హేయదేయప్రయత్నేన చేతో గచ్ఛతి పీనతామ్ ॥

"అనేకరకములగు దుఃఖములచేతను, రోగాదులచేతను, సాంసారికపదార్థములయందు రమణీయబుద్ధియు, నిత్యత్వబుద్ధియు కలిగియుండుటచేతను దుఃఖదాయకములగు వానిని విడనాడవలెనను ప్రయత్నము ఉన్ననుకూడ చిత్తము స్థూలత్వమును పొందును."

దురాశాక్షీరపానేన భోగానలబలేన చ ।
ఆస్వాదానేన చారేణ చిత్తాహిర్యాతి పీనతామ్ ॥

"సర్పమునకు పాలుపోసి పెంచిన బాగుగా బలియును. విషముకూడ వృద్ధిని పొందును. అటులనే దురాశ అను పాలుద్రాగుటచేతను భోగాగ్నియొక్క బలముచేతను, సాంసారికపదార్థములయందు అస్తిత్వబుద్ధి కలిగియుండుటచేతను, అనేకవిధములగు విషయభోగములను అనుభవించుటచేతను చిత్తము అను సర్పము స్థూలత్వమును పొందును."

ఈవిధముగా సామాన్యజనుల బుద్ధి స్థూలమగుచున్నది. కావున శాలిగ్రామ, నర్మదేశ్వరాదుల ఉపాసన వాడుకలోనికి వచ్చినది.

పెద్దవిద్యార్థి:— అందరకును ప్రతీకోపాసన కావలెనా?

స్వా. ప్ర. :— భగవానుడు మహాభారతమందలి ఉత్తరగీత యందు చెప్పెను.

అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనాం, మునీనాం హృది దైవతమ్ ।
ప్రతిమా స్వల్పబుద్ధీనాం సర్వత్ర సమదర్శినామ్ ॥

"ద్విజులకు అగ్ని దైవము.మునులకు హృదయము దైవము. అల్పబుద్ధికలవారలకు విగ్రహము దైవము. సమబుద్ధికలవారలకు దైవము ఎల్లెడలను కలదు."

ఆ ఉత్తరగీతయందే మరియొకచోట ఇట్లున్నది.

తీర్థాని తోయరూపాణి దేవాన్పాషాణమృణ్మయాన్ ।
యోగినో న ప్రపద్యన్తే ఆత్మధ్యానపరాయణాః ॥

"జలరూపమును పొందిన తీర్థములను,మృత్పాషాణాదివిగ్రహ రూపములను పొందిన దేవతలను ఆత్మధ్యానపరాయణులగు యోగులు సేవించరు."

స్వా. ని. :— ఇతరశాస్త్రములుకూడ చెప్పుచున్నవి.

పాషాణలోహమణిమృణ్మయ విగ్రహేషు
పూజా పునర్జన్మకరీ ముముక్షోః ।
తస్మాద్యతిః స్వహృదయార్చనమేవ కుర్యాత్
బాహ్యార్చనం పరిహరేత్ అపునర్భవాయ ॥

"పాషాణము,ధాతువు, మణి (స్ఫటికాదులు) మృత్తిక మొదలగువానిచే తయారుచేయబడిన ప్రతిమలను పూజించుటచే ముముక్షువులకు పునర్జన్మమును, భోగములును కలుగును. కావున సన్యాసి తనహృదయమునందే దేవతార్చనము చేయవలెను. బహిరంగార్చనను త్యజించవలెను."

పెద్దవిద్యార్థి:—ఇంతకుముందుచెప్పిన శ్లోకము ప్రకారము బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులకు అగ్ని దైవమనియును, మిగిలిన

అల్పబుద్ధిశాలురకు- అనగా స్త్రీశూద్రాదులకు విగ్రహపూజనము విధివిహితమనియు తేలుచున్నదికదా! కాని నేడు ద్విజులే విగ్రహపూజ చేయుచున్నారు. ఇది తగునా?

స్వా. ప్ర. :— పూర్వకాలమునందలి బ్రాహ్మణులు విద్యాతపస్సులచే ఒప్పుచుండిరి. "తపోయోనిభ్యాం బ్రాహ్మణః స్మృతః" అని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. ఇట్టి తపశ్శాలురకు వారి యోగక్షేమముల చింత ఉండెడిది కాదు.

యావత్ జీవేద్ అగ్నిహోత్రం జుహ్యాత్।

"జీవించియున్నంతకాలము అగ్నిహోత్రము చేయవలెను." ఈవిధిని అనుసరించి ఆకాలమునందలి క్షత్రియులును, వైశ్యులును ప్రాతఃకాలమునందును, సాయంకాలమునందును అగ్నిని ఉపాసించెడివారు. కాని ఇప్పుడు అన్నిజాతులవారిని తమ యోగక్షేమమునకు సంబంధించిన చింత వేధించుచున్నది. ఈ ఆపత్కాలమునందు అగ్నిహోత్రాదులు ఎక్కడనైన అరుదుగా చూడనగును. కేవలము స్వధర్మరక్షణపరాయణులుమాత్రము వానిని ఆచరించుచున్నారు. ఇట్లు కాలప్రభావముచేతను, స్థూలబుద్ధి అన్నిజాతులవారియందును పెరిగిపోవుటచేతను విగ్రహపూజయందు ఇంతప్రేమ కలుగుచున్నది.

అభిరుచి ననుసరించి ఉపాసన.

పెద్దవిద్యార్థి:—ఇప్పటిస్థితి ఇలాగ ఉన్నచో తమనంటి సత్పురుషులు అనుగ్రహించి ప్రతీకోపాసనను విడనాడునట్లు జనులకు నచ్చచెప్పి బ్రహ్మోపాసన చేయుమని సూచన చేయరాదా?

స్వా. ని. :— మీరు చెప్పినది నిజమే. కాని ప్రాణులు జన్మాంతరసంస్కారవశమున ఏపదార్థములయందు అభిరుచి కలుగునో వానినే సేవించెదరు. అటులనే ఉపాసనకూడ ఎవరి అభిరుచిప్రకారము వారు చేసెదరు. ఉపాసనకు సంబంధించిన వారిమనోవృత్తులను

మార్చి వేరొకపద్ధతియందు వారిమనస్సులను ప్రవర్తింపజేసిన ఉభయభ్రష్టులగుదురు. కావున శ్రద్ధాభక్తులతో ఎవరు ఏవిధముగా ఉపాసించిన వారిని అట్లు ఉపాసించనిమ్ము. కర్మ పరిపాకము చెందిన వెంటనే ఆ ఉపాసనసహాయముననే క్రమముగా ఆతడు బ్రహ్మోపాసనయందు తత్పరుడగును. పరిపాకము కానంతవరకు వారికి ఉపదేశించుట యుక్తము కాదు.

ఈవిషయమున ఒక దృష్టాంతము కలదు.

అరేబియాదేశమునందు ఒక అడవిమనుష్యుడు అడవిలోనుండి పశువులను మేపుచు వ్యవసాయము చేయుచుండెడివాడు. అతనికి దేవుని నిరాకారస్వరూపము తెలియదు. దేవుడు అత్యంతసౌందర్యశాలి అని అతని అభిప్రాయము. దేవుడు భక్తులననుగ్రహించునని యును, వారి అపరాధములను క్షమించుననియును అతని నమ్మకము. ఒకానొకప్పుడు ఆతడు దేవునితో ఇట్లు సంభాషించెడివాడు.

"ఓ దేవుడా! నీవు అత్యంతరూపశీలుడవనియును, దీనరక్షకుడవనియును విందును. నేను దీనుడను. నాయందు దయయుంచి నాదగ్గరకు రమ్ము. నీతలవంచి శిరోజములను చిక్కుదీయుదును. నీవస్త్రములను, శరీరమును శుభ్రము చేయుదును."

ఇట్లు పలికి భక్త్యావేశమున ఏడ్చి దేవుని విరహముతో స్పృహ తప్పి పడిపోయెడివాడు. ఒకరోజున ఆతడు అరణ్యములోనుండగా దేవుని వాస్తవికస్వరూపమును తెలిసికొనిన, హసన్ బంసరీ అను మహానుభావుడు వచ్చెను. హసన్ బంసరీ ఆ అరణ్యవాసి చెప్పు మాటలను వినెను.

"ఓ దేవుడా, నీవు సౌందర్యనిధివి. నాదగ్గరకురమ్ము. నీశిరోజములను చక్కబరతును. నీకు తల్లిదండ్రులు లేరు. అందుచేత నీతలకు చిక్కునేను తీయుదును." ఈమాటలు విని హసన్ బంసరీ పలికెను.

"ఓ సోదరుడా నీవు దేవుని నిజస్వరూపమును ఎరుగవు. దేవుడేమైన మనుష్యుడా నీదగ్గరకు వచ్చుటకు! ఆయన విశ్వాధికారి. ఆయనకు రూపము లేదు. ప్రపంచమునకు తల్లియును, తండ్రియును కూడ ఆయనయే. ఇక ఆయనకు తల్లిదండ్రుల అవసరము ఏది? కావున నీవు అజ్ఞానముతో దేవుని అట్లు పిలువకుము. అట్లు దేవుని నీవు పిలచినచో నరకములో పడెదవు."

హాసన్ బంసరీ వాక్యములచే ఆతని చిత్తము కించపడెను. ఆతడు ఆలోచించెను. "ఈతడు చెప్పువిధముగనే దేవుడు ఉన్నాడా? అయితే ఇంతకాలము నేను చేసిన దేవసేవ వ్యర్థమేనా? కాదు. ఇతడు చెప్పినది అబద్ధము. నేను అనుకొనినదియే నిజము."

ఇట్లు మనస్సునందు నిశ్చయించుకొని ఆతడు హాసన్ బంసరీతో పలికెను. "ఓరీ! నీవు ప్రపంచమునందలి దేవుని శ్రేష్ఠభక్తులలోకెల్ల శ్రేష్ఠుడవని వింటిని. కాని నేడు నీవు చెప్పుమాటలనుబట్టిచూచిన నీవు దేవుని యథార్థస్వరూపమును ఎరుగవని తేలుచున్నది. నీబుద్ధి కాలిపోను. నీవు నాకు అసత్యమును నేర్పజూచుచున్నావా? నేటి నుండి ఈవిధముగా మరిఎవరితోను ఇట్లు చెప్పకుము." అని అతడు దేవుని విరహముతో ఏడ్వసాగెను.

హాసన్ బంసరీ అచటినుండి ముందుకు వెళ్ళెను. త్రోవలో ఆతనికి ఇట్లు ఆకాశవాణి వినవచ్చెను.

"ఓరీ హాసన్! నీవు నాభక్తుని అభీష్టరూపమగు నాస్వరూపమును ఎరుగవు. కావున నీవు వెంటనే ఆతనివద్దకు వెళ్ళి "నీవు చెప్పిన విధముగనే దేవుడు ఉన్నాడని" చెప్పుము.

ఈ అశరీరవాణివిని హాసన్ బంసరీ ఆమనుష్యునివద్దకు వెళ్ళి క్షమించమని కోరి పలికెను. "నేను చెప్పినది అజ్ఞానముచే చెప్పితిని. మీరు చెప్పినది నిజము."

ఈకారణముచే సాంసారికజీవులకు అనురాగముకలపట్ల బుద్ధి భేదము కలుగజేయప్రయత్నించుట యుక్తము కాదు. అట్లుచేసిన వారు ఉభయభ్రష్టు లగుదురు. వారి అభీష్టమునననుసరించి వారు చేయుట మంచిది.

గీతకూడ చెప్పుచున్నది:—

న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసఙ్గినామ్ ।
జోషయేత్సర్వకర్మాణి విద్వాన్యుక్తః సమాచరన్ ॥

"విద్వాంసుడు కర్మసంగియగు అవివేకిబుద్ధిని భేదించుటకు ప్రయత్నించడు. కర్మలను అన్నిటిని గౌరవపురస్సరముగ నాచరించుచు అవివేకులను కర్మమార్గానువర్తులుగ జేయును."

ఎవడైనను కర్తవ్యముగా భావించినదానినే ఆచరించును. కావున యోగ్యతలేనిదే ఎవనికైనను చెప్పుట నిరర్థకము.

పెద్దవిద్యార్థి:— నేను పసితనమున దేవాలయములలోనికి దేవదర్శనమునకు వెళ్ళెడివాడను. అచ్చటకు అనేకమంది స్త్రీపురుషులు భక్తితో దేవదర్శనమునకు వచ్చెడివారు. కాని వారు చాల గుంపులోనుండుటవలన తొక్కిడికి లోనయి ఏకాగ్రతతో దర్శనము చేయలేకపోయెడివారు. కాని ఈపదిసంవత్సరములలోను ఈవిషయమున ప్రజలమనస్తత్వములో మార్పు వచ్చినట్లు విశదమగుచున్నది. ఇప్పుడుకూడ స్త్రీపురుషులు దర్శనమునకు వెళ్ళుచును ఉన్నారు. వారికి వేరువేరు ఏర్పాట్లుకూడ ఉన్నవి. కాని నేటిజనుల మనఃప్రవృత్తులు కేవలము విగ్రహదర్శనముతో సంతోషము పొందుటలేదు. దేవస్థానములయందు కథాకాలక్షేపములు, ఉపన్యాసాదులు జరుగుచున్నవి. చాలమంది వానిని వినుటకు అచ్చట కూర్చొనుచుకూడ ఉన్నారు. దేవదర్శనముమాత్రము చేయుట స్థూలదృష్టికి సంబంధించిన విషయమనియు, కథాశ్రవణముచే ధర్మాధర్మవివేకము కలిగి జనులకు హితాహితములు బోధపడుననియు, తద్ద్వారా వారు కర్త

వ్యాకర్తవ్యములు నిర్ణయించుకొనగలరనియు నాఅభిప్రాయము. కావుననే నాకు దేవదర్శనముమాత్రమే చేయుటకంటె కథా శ్రవణము చాలమంచిదని తోచుచున్నది.

స్వా. ప్రి. :— నేను ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి కాశీ, ప్రయాగ, హరిద్వారము, హృషీకేశము మొదలగు అనేకములగు చిన్న, పెద్ద పుణ్యక్షేత్రములను, దేవాలయములను, మఠములను, ఆశ్రమములను చూచితిని. అచ్చటకూడ శాస్త్రార్థము, కథా శ్రవణము, సిద్ధాంతచర్చ మొదలగు సూక్ష్మబుద్ధులకు సంతోషమును కలుగజేయు జ్ఞానప్రదాయకములగు సాధనములనుగురించి ఉపదేశించుట గమనించితిని. చాలపుస్తకములద్వారాను, గ్రంథాలయములద్వారాను జ్ఞానమును వృద్ధిపొందించుకొనుటకు అచ్చటిజనులు చేయు ప్రయత్నములనుకూడ చూచితిని. కొన్నిచోట్ల పుస్తకములే దేవతలనుకొని వానిని చదువుటతో కృతకృత్యులమగుచున్నామను భావముకూడ కంటిని. నిస్సందేహముగా ఈప్రవృత్తులన్నియును దేవదర్శనముకంటె సూక్ష్మమును, ఉన్నతమును అగుస్థాయిని చూపించుచున్నవనుమాట నిజమే. కాని వీని అన్నిటియందునుకూడ వివేకవైరాగ్యాదిసాధనములతో, శ్రవణముచేసిన జ్ఞానమును ఆచరణములో నుంచుటకు ప్రయత్నము తక్కువగ కానవచ్చుచున్నది. జనులు శ్రవణముమాత్రమే చేయుచున్నారు. కాని అనంతరము దానిని మననమును, ఏకాంతమున నిదిధ్యాసనమును చేయువారు చాల తక్కువమంది కానవచ్చుచున్నారు. కబుర్లు చెప్పువారు చాలమంది కలరు. కాని ఆచరించువారు అరుదు. ఇది అంతయు కలియుగ ప్రభావము.

భవిష్యపురాణమందలి కలియుగవర్ణనమును పరికించుడు :—

గృహే గృహే పుస్తకభారభారం పురేపురే పణ్డితయూథయూథమ్ ।
మఠేమఠే తాపసబృన్దబృన్దం న బ్రహ్మవేత్తా న చ కర్మకర్తా ॥

ఇంటింటను పుస్తకముల బరువు మిక్కుటముగా నుండును. గ్రామగ్రామమునందును పండితబృందములు కన్పించును. ప్రతిమఠమందును తపశ్శాలురు గుంపులు గుంపులుగా నుందురు. కాని బ్రహ్మజ్ఞానికాని, కర్మయోగికాని కానరారు. అనగా మననిదిధ్యాసనముల ద్వారా ఆత్మసాక్షాత్కారము చేసికొని, గీతయందు చెప్పబడిన స్థితప్రజ్ఞలక్షణములను అన్నిటిని కలిగియున్న బ్రహ్మజ్ఞుడు దొరకుట దుర్లభము. అంతియే కాదు. కర్మోపాసనచే మల, విక్షేప దోష నివృత్తిని పొంది, పరిశుద్ధచిత్తుడయి, దైవసంపచ్ఛాలియయి సదాచార శోభితుడగు జనుడుకూడ ఈరోజులలో ఎక్కువగా కానవచ్చుటలేదు.

కఠోపనిషత్తునందు యముడు నచికేతునకు చెప్పెను :—

నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాన్తో నాసమాహితః ।
నాశాన్తమానసో వాఽపి ప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాత్ ॥

"దుశ్చరితమునుండి నివృత్తిని పొందనివాడును, శాంతిని పొందనివాడును, సమాహిత చిత్తవృత్తుడు కానివాడును, అశాంతమనస్కుడును విజ్ఞానముచేకూడ ఆత్మను పొందలేడు."

దుశ్చరితుడు:— పరస్త్రీగమన, పరధనాపహరణాదులు దుశ్చరితములు. ఈ నానావిధములగు పాతకముల నుండియును చిత్తవృత్తులు నివృత్తినిపొందనిచో వాడు దుశ్చరితుడు.

అశాంతుడు:— విషయపంచకమును వెంటాడుటచే మనస్సు శాంతిని పొందనివాడు.

అసమాహితచిత్తుడు:— ఏకాంతమున కూర్చొని యోగసమాధియందు చిత్తైకాగ్రతను సాధించనివాడు.

అశాంతమానసుడు:— వ్యాపారము, గౌరవము, కీర్తి మొదలగునవి పెంచుకొనవలెనను ప్రవృత్తితో మనస్సునకు విశ్రామమును ఇవ్వనివాడు.

ఇట్టి బహిర్ముఖులగు వ్యక్తులు ఆత్మను పొందలేరు.

సాంసారికప్రవృత్తులయందు నిమగ్నులయిన వ్యక్తులు ఈవిధముగా బహిర్ముఖులగుటచే ఆత్మను పొందలేరు. అటులనే సన్యసించిన పిదపకూడ సాధువులును, సన్యాసులును ఆశ్రమములు స్థాపించుట, శిష్యుల సమూహమును పెంచుకొనుట, ఉపదేశములు ప్రచారము చేయుట మొదలగు బహిర్ముఖములగు ప్రవృత్తులయందు నిమగ్నులగుటచే విరామమును పొందుటలేదు. వారుకూడ ఆత్మను పొందలేరు.

సగుణ నిర్గుణ బ్రహ్మోపాసనాధికారము.

పెద్దవిద్యార్థి:— సగుణబ్రహ్మోపాసన చేయనిదే ఆదినుండియు నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనము చేయనగునా? చేయవీలులేదా?

స్వా. ప్ర. :— గీతయందు భగవానుడు చెప్పెను.

క్లేశోఽధికతరస్తేషాం అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।
అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ॥

అవ్యక్తమునందు ఆసక్తి కలిగిన మనస్సుకలవాడు అనగా నిర్గుణ బ్రహ్మమునందు ఆసక్తుడగు వ్యక్తి సగుణబ్రహ్మోపాసనకంటె ఎక్కువ కష్టపడవలెను. ఏలనన, దేహాభిమానముకల నరుడు నిర్గుణ బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును చాలకష్టముతో పొందును.

సగుణబ్రహ్మోపాసనానంతరము నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనము క్రమబద్ధము. ఇట్లు చేయుటచే నిర్గుణోపాసనయందు కొంతసదుపాయముకూడ కలుగును. సగుణబ్రహ్మోపాసనమునందుకూడ ధ్యానాదులను ఆచరించుటచే, నిర్గుణోపాసనమునందు చిత్తైకాగ్రత సులభసాధ్యమగును. కామ్యమగు సగుణబ్రహ్మోపాసనముచే విక్షేపదోషము నివృత్తినొందును. అంతఃకరణమునందలి విషయపంచకానుభవమునకు సంబంధించిన వాసన విక్షేపదోషము. జన్మాంతరమున నిష్కామభావముతో సగుణబ్రహ్మోపాసనమును ఒనరించి విక్షేపదోషనివృత్తిని పొందించుకొనిన ముముక్షువులు, సహజమగు విక్షేపరహితమగు చిత్త

మును కలిగియుండుటచే, సగుణబ్రహ్మోపాసనమును చేయకుండగనే నిర్గుణబ్రహ్మము ను ఉపాసించగలరు. ఇట్లు ప్రథమమునుండియు నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనమును చేసి ప్రాప్యమును పొందిన కొందరు ముముక్షువులుకూడ లేకపోలేదు. కావున సగుణబ్రహ్మోపాసనము చేయనిదే నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనము జరుగదను నియమము లేదు.

బ్రహ్మోపాసనము సులభముకాదు. గృహము, ధనము, పశువులు, కుటుంబము, దారాపుత్రులు మొదలగువానియందు పరమాసక్తి ఉన్నంతకాలము సగుణబ్రహ్మోపాసనముకూడ జరుగదు. సగుణబ్రహ్మోపాసకులు ఎక్కువ కష్టపడుదురు. నిర్గుణబ్రహ్మోపాసకులు వారికంటెను మిక్కిలి కష్టపడుదురు. ఏలనన అత్యంత సూక్ష్మమును, నిర్విశేషమును అగు అక్షరబ్రహ్మధ్యానము చాలకఠినము. ఇహ, పరలోకములయందలి భోగములు కాకిరెట్టతో సమానము అని తలచు తీవ్రవైరాగ్యశీలురుమాత్రమే నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనమును ఆచరించగలరు.

ఐహికభోగములను కోరక, పారలౌకికభోగములను కోరు మందవిరాగులకు సగుణబ్రహ్మోపాసనము నిర్దేశించబడినది.

ప్రతీకోపాసనము మిగిలినవారు చేయదగినది.

ఇట్లు ప్రథమమున ప్రతీకోపాసన, తరువాత సగుణబ్రహ్మోపాసన, అనంతరము నిర్గుణబ్రహ్మోపాసన చేయవలెను.

ప్రేమలేని ప్రతీకోపాసన నిరర్థకము.

పెద్దవిద్యార్థి:—చాలమందికి శాలిగ్రామాదుల ప్రతీకోపాసనచే జీవితమంతయును గడచిపోవుటయును, అప్పటికికూడ వారికి స్వస్వరూపజ్ఞానము కలుగకుండుటయును నేను చూచుచున్నాను.

స్వా. ప్ర. :—దీనికి కారణము కలదు. ఈరోజులలో జనులు ప్రేమలేకుండగనే శాలిగ్రామ నర్మదేశ్వరాదులను పూజించుచున్నారు. ఆపూజకూడ వారు యథావిధిగ చేయుటలేదు. అభిషేక

చందన, పుష్ప, నైవేద్యాదులకు సంబంధించిన క్రియలనుమాత్రము ఆచరించుచున్నారు. తత్సంబంధమగు భావనను కలిగియుండుటలేదు. శాలిగ్రామమును పూజించినతదుపరి విష్ణుభావముతో ధ్యానము చేయవలెను. అటులనే నర్మదేశ్వరుని పూజించినతరువాత శివ ధ్యానము చేయవలెను. ఇట్లు ఎవడును చేయుటలేదు. ఇక అంతఃకరణ పారిశుద్ధ్యము ఎట్లు కలుగును? అంతఃకరణపారిశుద్ధ్యము లేనిదే జ్ఞానము ఎట్లు లభించును?

ప్రేమచే అంతఃకరణము సత్త్వప్రధానమగును.

యథావిధిగా నాచరించకపోయినను, ప్రేమతో ఆచరించినచో అంతఃకరణము సత్త్వప్రధానమయి బుద్ధియోగమును పొందును. గీతను పరికించుడు.

"తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాన్తి తే॥

"నిరంతరము నన్ను ధ్యానించుచు, ప్రేమతో నన్ను పొందు భక్తులకు తత్త్వజ్ఞానము అను యోగమును నేను ఇచ్చుచున్నాను. దాని సహాయమున వారు నన్ను చేరగలరు" అని కృష్ణభగవానుడు చెప్పుచున్నాడు.

ధనాది సర్వవిధ మాయికపదార్థములయందును తీవ్రవైరాగ్యమును పొంది ప్రభువును నిరంతరము భజించినచో బుద్ధియోగము అనగా దివ్యదృష్టి లభించును అని దీని తాత్పర్యము.

వస్తువివేకముచే వైరాగ్యము కలుగును.

వె. వి. :—తీవ్రవైరాగ్యము ఎట్లు కలుగును?

స్వా. ప్ర. :—సదసద్వస్తువివేకము చేసిన వైరాగ్యము లభించును. ఈవిషయమున సిద్ధార్థుని దృష్టాంతము కలదు.

బుద్ధుడు క్రీస్తుకుపూర్వము 558 సం॥న హిమాలయప్రాంత భూములయందు చంపారణ్యమునకు ఉత్తరమున నేపాలుసమీపమున

కపిలవస్తునగరమున జన్మించెను. కపిలవస్తునగరము మగధయందో, లేక బీహారునందో ఉండెడిదని అనుకొనుచున్నారు.

సిద్ధార్థుని వివేకము.

సిద్ధార్థుడు బాల్యమునుండియును చింతనశీలుడు. ఏకాగ్రచిత్తుడు. కంటపడినదానిని సూక్ష్మముగా పరికించుటయును, దానిని గురించి శ్రద్ధగా యోచించుటయును అతని స్వభావము. అతడుయౌవనమున సుఖభోగములను అనుభవించునప్పుడుకూడ వివేకమును విడనాడలేదు. సుఖము అనగా నేమి? దుఃఖము అనగా నేమి? వానిని అనుభవించుట అనగా నేమి? మొదలగు విషయములనుగురించి ఆలోచించెడివాడు. మూర్ఖులు వృద్ధులను, వ్యాధిగ్రస్తులను చూచి అసహ్యించుకొనెదరు. వారిని తిరస్కరించెదరు. వారివలె ఆలోచించుట నాకు తగదు అనుకొనెడివాడు. అజ్ఞానులు మృతశరీరమునుచూచి దూరముగా తొలగెదరు. ఆవిషయమును మరచిపోయెదరు. వారు కూడ ఒకరోజున చావవలెననుసంగతి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనరు. కాని నేను ఆవిధముగా చేయలేను.” ఇట్టితలంపుతో ఆతని యౌవనమదము, ఆరోగ్యమదము, జీవితమదము పూర్తిగా కరిగిపోయినవి.

భవనములు, అశ్వరథాదివాహనములు, పశువులు, ధనము, దారాపుత్రాదులు, దాసదాసీజనమును కలవారు సుఖించుచున్నారని ఈజగమునందలి చాల జనులు అనుకొనుచున్నారు. మనుష్యుని సుఖము ఈవస్తువులపై ఆధారపడియున్నది. కాని బుద్ధదేవుడు ఇట్లనుకొనెను. “నేను మృతిని చెందుదును. రోగగ్రస్తుడ నగుదును. శోకమును పొందుదును. వార్ధక్యము, వ్యాధులు, మృత్యువు, శోకము— వీనితో సంబంధించిన వస్తువులపై నాసుఖము ఆధారపడి ఉన్నదనుకొనుట యుక్తము కాదు. నేను దుఃఖరహితుడను కానప్పుడు ఇతరులకు నావలన సుఖము ఎట్లు కలుగును? జరా వ్యాధులును, మరణ

శోకములును పొందని వస్తువును శోధించి దానిని శరణు పొందవలెను."

వైరాగ్యము.

ఇట్టి ఆలోచనలలో మునిగిన వ్యక్తికి సాంసారిక సుఖములయందు ఆనందము ఎట్లు లభించును? నశ్వరములును, క్షణికభోగముకలిగి భూతకాలపు స్మృతిమాత్రముగా నారిపోవునట్టివియును, వార్ధక్యమును, రోగమును, మృత్యువును సమీపించునట్టివియును, వియోగముచే శోకమును కలుగజేయునట్టివియును అగు సుఖములనుండి ఆయన మనస్సు వెనుకకు మరలెను. ఇంట ప్రియవ్యక్తి మృతినొందుటకు సిద్ధముగానుండగా దీపావళినాడు పగలు పిండివంటలు ఎట్లు రుచించును? రాత్రి దీపములు వెలిగించు మనిచ్ఛ ఎవరికి కలుగును? అటులనే సిద్ధార్థుడు తనశరీరము జరా, వ్యాధి, మృత్యువులను చేరుటకు వలయు రూపాంతరములను నిమిషనిమిషమునకు పొందుచుండుట చూచి సుఖానుభవమునుండి విరక్తిని పొందెను. అంతకంతకు తన సమీపమునకు వచ్చిన ప్రతివస్తువును- తనబంధుమిత్రులు, దాసదాసీజనములతో సహా అందరువ్యక్తులును అట్టి సుఖములకొరకే వెర్రిగా తిరుగుచుండుట చూచి ఆయన హృదయము కరుణాతరంగితమయ్యెను. "జనులు ఇంత జడత్వమును ఏల పొందియున్నారు? ఏల ఆలోచించుటలేదు? ఐహికపారలౌకికములగు తుచ్ఛసుఖములకొరకు ఇంత ఆతురతతో నిందుకు ఉన్నారు? కాని ఈవిషయములను తెలియజెప్పుట ఎట్లు? ఈసుఖమునకు ప్రత్యామ్నాయముగా వేరొక నశ్వరముకాని సుఖమును శోధించి తెలిపినప్పుడే ఇందు కృతకృత్యుడ నగుదును. ముక్తిని పొందించు సుఖమును అన్వేషించెదను. నాహితముకొరకు ఈసుఖమును వెతుకవలెను. నాప్రియజనులయందభి

యథార్థమగు ప్రేమను వ్యక్తము చేయవలెననినను ఈసుఖమును శోధించవలెను.”

ఈవిధమగు ఆలోచనలతో కొంతకాలము జరిగెను. అంతట నిండుయౌవనమున తల్లిదండ్రుల అంగీకారములేకపోయినను దారాపుత్రులకు ఎరుకపరచకుండ ఇంటినుండి ఆయన బయలువెడలెను. ముండనము చేయించుకొని, కాషాయముధరించి నిత్యసుఖమును శోధించదొడగెను.

తపము.

ఇంటినుండి సిద్ధార్థుడు కడుదూరము వెళ్ళిపోయెను. చర్మకారుడు మొదలు బ్రాహ్మణుడువరకునున్న ఎల్లజాతుల జనులనుండియును లభించిన భిక్షను ఒకేపాత్రమున భుజించసాగెను. ఇట్టి ప్రవర్తన ఆరంభమున ఆతనికి చాల అసహ్యముగా తోచెను. కాని ఆయన మనస్సునకు ఇట్లు నచ్చచెప్పెను:— “ఓజీవుడా! నిన్ను సన్యసించమని ఎవడును బలవంతము చేయలేదు. నీయంతట నీవు ఈవేషమును వేసికొంటివి. రాజసంపదను ఆనందముతో త్యజించితివి. ఇప్పుడు భిక్షాన్నమును తినుటకు అంత అసహ్యించుకొనుచున్నావేమి? మానవునకును మానవునకును భేదమును చూపుట చూచి నీకు బాధకలిగెను కదా! కాని ఇప్పుడు హీనకులజుని అన్నము తినవలసివచ్చినప్పుడు ఆతనియందు కరుణ కలుగుటకు బదులుగా అసహ్యము ఏల కలిగినది? సిద్ధార్థుడా! ఈదౌర్బల్యమును విడనాడుము. సుగంధయుక్తమగు ఆహారమునకును హీనకులజులు అర్పించిన ఆహారమునకును నీవు భేదమును పాటించరాదు. ఈస్థితిని నీవు పొందినచో నీసన్యాసము సఫలమగును.

—0—